

УДК 316.2

КРИМСЬКІ ТАТАРИ – НАЦІЯ ЧИ ЕТНОС?

Е. Б. Зіятдінова

*Львівський національний університет імені Івана Франка
emine_zb@mail.ru*

Розглянуто особливості націогенезу кримськотатарського народу. Виконано порівняльний аналіз окремих дефініцій “етносу” та “нації” для вироблення концептуально обґрунтованого підходу до дослідження особливостей формування кримськотатарської нації.

Ключові слова: етнос, нація, кримськотатарський народ.

Після здобуття Україною незалежності гостро постало питання шляху національного розвитку країни. Суттєві регіональні відмінності ускладнюють процеси націотворення і формування загальної національної ідентичності. Гострою для Української держави є ситуація в Автономній Республіці Крим, де існують сильні національні кримськотатарський та російський рухи, які мають підтримку з-за кордону. Наявні розбіжності (інколи дуже суттєві) у поглядах різних політичних сил України та Криму, а також населення країни, щодо особливостей національного розвитку України та роль у ньому кримськотатарської спільноти може призвести до конфліктів. Тому важливим є чітке визначення проекту національного розвитку і статусу кримськотатарського народу, які були б прийнятними як для кримськотатарського народу, так і для українського, а також для Української держави. Всі ці процеси актуалізують питання теоретичного осмислення процесів націогенезу кримськотатарської спільноти. Від того, чи визнаватиме Українська держава кримських татар етносом чи нацією, залежить її політика стосовно цієї групи, рівень її самостійності в реалізації економічних, культурних і політичних прав та потреб.

Об’єктом аналізу є складний та багатоаспектний процес націотворення в українському суспільстві.

Предмет дослідження – теоретичний аналіз головних аспектів формування кримськотатарської нації.

Наша мета – порівняльний аналіз окремих дефініцій етносу та нації для вироблення концептуально обґрунтованого підходу до дослідження особливостей формування кримськотатарської нації.

У межах цього дослідження ми ставили такі завдання:

1) систематизувати положення теорій Е. Сміта та К. Симонса-Симонолевича, що пояснюють процеси формування етносів та націй. На їхній підставі визначити головні характеристики і засади розмежування цих понять;

2) на підставі визначених термінів розробити критерії для аналізу націєформувальних процесів у кримськотатарській спільноті;

3) дослідити особливості формування кримськотатарської нації на емпіричному матеріалі;

4) розглянути наявні проекти націотворення, які стосуються групи кримських татар.

Однією з найбільш дискусійних ділянок в етносоціології є визначення її теоретичного поля. Як уже зазначено, сучасна українська етносоціологія не тільки ґрунтується на власних дослідженнях, а й веде активний діалог із західними (дослідженнями національних меншин та студіями з націоналізму), запозичуючи певні теоретичні підходи та концепції.

Дискусії навколо визначення термінологічного поля етносоціології (зокрема, термінів “етнос” і “нація”) розпочалися ще в першій половині ХХ ст. В останню чверть ХХ ст. людство вступило в період, який можна окреслити як “етнічний та національний ренесанс”. Відповідно, протягом останніх кількох років значно посилюється наукове зацікавлення проблемами етно- та націогенезу, спровоковане цим явищем. З огляду на це сформувався широкий спектр термінів, які концептуалізують феномени етносу та нації: “етнос”, “етнічна спільнота”, “етніе/ethnie” “етнічна група”, “етнонаціональна група”, “етнічна чи національна меншина”, “нація” тощо.

З порівняння їхніх визначень можна зауважити їхню постійну еволюцію та відмінності у трактуванні, які виникають через належність авторів до різних теоретичних шкіл чи напрямів (примордіалізму, етносимволізму, конструктивізму та ін.). Незважаючи на те, що терміни “етнос” і “нація” є дискусійними, існує певна узгодженість у поглядах науковців щодо сутності цих понять. Автором однієї з найвідоміших теорій походження нації є Е. Сміт [1]. Він належить до етносимволічного напрямку. Е. Сміт визначив етнічну групу як тип культурної спільноти, що надає великої ваги міфам про походження та історичній пам’яті і вирізняється однією, а то й кількома культурними особливостями: релігією, звичаями, мовою, інституціями [1, с. 29]. Згідно з його теорією, відмінності між етносом і нацією можна узагальнити (табл. 1)

Таблиця 1

Характеристики етносу та нації за Е. Смітом

Етнос	Нація
1. Групова власна назва	1. Власна назва
2. Міф про спільних предків	2. Спільні міфи
3. Спільна пам’ять	3. Спільна історія
4. Культурна диференціація	4. Спільна національна культура
5. Відчуття зв’язку з “рідним краєм”/ Батьківщиною	5. Спільна історична територія, або завойована Батьківщина
6. Чуття солідарності у значної частини населення [1, с. 30].	6. Однакові економічні та юридичні права для всіх членів [1, с. 49].

Джерело: Сміт Е. Націоналізм. Теорія, ідеологія, історія. – К., 2004. – С. 20.

Інший автор – К. Симонс-Симонолевич – запропонував свій перелік найхарактерніших рис нації, який частково видозмінює, а частково доповнює перелік Е. Сміта. Він визначив націю як “територіально означену спільноту людей, що поділяють певний варіант модерної культури та яких пов’язує між собою сильне почуття єдності й солідарності; спільнота, відзначена чіткою історично закоріненою свідомістю національної ідентичності, яка має або прагне мати власне політичне самоврядування” [2, с. 545].

Як бачимо, К. Симонс-Симонолевич у теоретичних розробках наголосив на трьох найважливіших ознаках нації, протиставивши їх схожим властивостям, притаманним етнічним групам:

1) культура етнічної групи є радше локальним явищем, тоді як новочасна національна ідентичність розвивається разом з появою “високої”, кодифікованої культури;

2) сильні почуття єдності й солідарності в етнічних групах і націях можуть не відрізнятися за рівнем інтенсивності, однак нація значно відрізняється рівнем самоусвідомлення та здатністю до самоорганізації для вирішення своїх проблем;

3) етнічна свідомість є обмеженою через закоріненість в усній традиції, натомість національна, як звичайно, охоплює ранню етнічну свідомість (міфи та легенди) і перетворює усну спадщину на оригінальну історичну традицію, яку культивують не лише старші покоління чи громадські діячі, а й національна історіографія, література і мистецтво [2, с. 545].

Порівняння і систематизація положень цих двох теорій допомагають нам визначити головні відмінності між поняттями “етнос” і “нація”, дають змогу розробити власну теоретичну схему дослідження націєформувальних процесів у спільноті кримських татар. Для того, щоб дати відповідь на питання: “кримські татари – етнос чи нація?” – ми повинні розглянути такі ознаки, фіксуючи їхню наявність чи відсутність:

1) етнічна належність/ національна самосвідомість;

2) наявність міфу про походження та історичну Батьківщину чи усвідомлення спільності історичного минулого та територіально означеної Батьківщини;

3) наявність окремих диференційних культурних ознак (мова, релігія тощо) чи розвиненої сучасної кодифікованої культури (ЗМІ, освіта, література, мистецтво, музика та ін.), яка пов’язує між собою членів спільноти, дає їм сильне почуття єдності й солідарності;

4) політична самоорганізація, підтримка диференційних культурних елементів, зокрема символіки;

5) економічно-правова система, що об’єднує всіх членів спільноти.

Самосвідомість. На нашу думку, модерна кримськотатарська нація почала формуватися в період депортації. Акт депортації за національною ознакою, а також роки існування спецрежиму для депортованих стали причиною глибшого усвідомлення членами спільноти своєї інакшості стосовно решти населення СРСР.

Звинувачення у зраді Батьківщини, акт депортації, режим спецпоселень, нерівність прав депортованих з рештою населення СРСР сприяли формуванню віктимного історичного дискурсу, а відчуття національної образи сприяло солідаризації кримськотатарського народу. Це відіграло (і відіграє сьогодні) консолідувальну роль у кримськотатарському середовищі. Саме в цей період зароджується національний кримськотатарський рух, який ставив перед собою завдання повернути спільноту в Крим [3]. На підставі матеріалів соціологічного дослідження, проведеного в 1989 р. під керівництвом Е. Паїна Центром незалежної експертизи радянсько-американського фонду “Культурна ініціатива”, можна зробити ряд узагальнень про цей рух. У дослідженні вивчали три ключові питання – “чим незадоволені кримські татари сьогодні?”, “чого вони очікують в майбутньому?”, “чи впевнені вони, що їхні бажання здійсняться після переїзду в Крим?”. Як засвідчили результати опитування, 69 % кримських татар, які проживали тоді в Узбецькій РСР, були незадоволені здебільшого соціально-культурними умовами і планували після повернення в Крим задовольнити свої запити. Серед них виявилася окрема група з домінуванням етнокультурних орієнтацій: збереження традицій, спілкування в своєму національному середовищі, виконання мусульманських обрядів, відновлення державної самостійності [4]. Кримські татари головню не шукали ліпших соціально-економічних умов. Вони очікували і очікують на інше. Їхні установки розкриваються у таких цитатах із записаних Е.Паїним інтерв’ю з кримськотатарським населенням: “на батьківщині увесь наш народ збереться разом”, “буде відновлена історична справедливість”, “з’явиться можливість відродження національної культури” і особливо часто – “хочу повернутися на батьківщину” [4].

Згідно з даними українського перепису 2001 р., кримські татари становлять п’яту за кількістю в Україні етнічну групу і налічують 248,2 тис. осіб [5]. Їхня кількість з кожним роком збільшується внаслідок міграції з Середньої Азії та позитивного приросту населення.

Досить актуальним для кримськотатарської спільноти є питання назви, або самоназви. Кримськотатарська еліта та деякі дослідники історії кримських татар пропонують використовувати ендоетнонім (самоназва) “киримлі” замість екзоетноніма (назва, яку дали сусіди) “кримські татари”. На їхню думку, одним з головних аргументів на користь подібної зміни назви є те, що в радянський період у більшості українського населення було сформовано стійкі негативні етнічні стереотипи стосовно екзоетноніма “кримські татари”. Однак зазначимо, що наразі ендоетнонім “киримлі” також не набув популярності, його зрідка використовують у побуті самі представники групи.

Територія уявної Батьківщини. Суперечки щодо походження кримських татар можна пов’язати так само з “легітимністю” права на кримську територію. Радянська історіографія пов’язувала етногенез кримських татар з приходом монгольських орд на територію кримського півострова, тим самим виправдовуючи депортацію як “заслання на Батьківщину”. Однак кримськотатарська спільнота чинила опір

подібним спробам переселення та накидання їм іншої “уявної Батьківщини”. На противагу цій радянській конструкції, кримськотатарська еліта сьогодні доводить свою автохтонність на території Кримського півострова та “європейськість”, виводячи своє походження з епохи таврів, скіфів, сарматів, аланів, греків, готів, гунів, римлян, хазар, печенігів, турків, монголів, кипчаків [6].

Історичне минуле. Сама ж історія кримськотатарського народу є білою плямою. Вона висвітлена фрагментарно. З одного боку, кримські татари згадані в контексті історії сусідніх країн чи інших національних груп (наприклад у шкільних підручниках з історії Росії, України чи Польщі), а з іншого, кримськотатарська еліта намагається конструювати власну історію, часто поєднуючи її з віктимним дискурсом. Зокрема, у підручниках історії України і Росії висвітлені такі моменти історії кримських татар, як українсько-російсько-кримськотатарські відносини в період Козаччини, приєднання Кримського півострова до складу Російської імперії, події Другої світової війни і репатріація. Еліта ж загострює увагу на таких моментах – етногенез, міжетнічні стосунки в кримському ханстві, роль релігії у функціонуванні кримського ханату, утиски з боку Російської імперії за Катерини II (знищення Кримського ханату, подвійна зміна кримськотатарської абетки), Друга світова війна, депортація, режим спецпоселень, боротьба за повернення і репатріація. Однією з найважливіших проблем є те, що більшість кримськотатарського населення (так само, як і українського) не ознайомлені добре з історією Кримського ханства. Зокрема, не розроблено програм чи тематичних модулів для вивчення історії Кримського ханства в школах і університетах.

На території Криму є невелика кількість пам’ятників жертвам депортації, діячам культури і національним героям, проте вони відіграють важливу роль в націєформувальних процесах у кримськотатарській спільноті, оскільки увічнюють історію і надають їй форми. Також у цьому процесі вагоме значення має історично-меморіальний комплекс ханського палацу і мечеті.

Кодифікована культура. Кодифікована національна культура може охоплювати різноманітні маркери. Як засвідчують дослідження, одним з ключових диференційних культурних маркерів кримськотатарської спільноти є мова. Однак зазначимо, що освітня система в Криму скоріше сприяє поширенню серед кримських татар української чи російської кодифікованої національної культури, ніж кодифікації власної. Єдиний предмет, який стосується цього процесу і який вивчають у школі – це кримськотатарська мова та література.

Мова. В Україні у 2002/2003 навчальному році налічували 13 загальноосвітніх навчальних закладів з кримськотатарською мовою навчання та 3 752 учнями, в інших школах кримськотатарську мову як предмет вивчали додатково 5 599 учнів, а факультативно цієї мови навчалися ще 2 652 учнів. Дещо оптимістичніше виглядає кількість загальноосвітніх закладів з двома – російською та кримськотатарською мовами навчання – 45 шкіл з 18 800 учнями. Водночас відомо, що серед 46 968 учнів кримськотатарської національності в усіх загальноосвітніх навчальних закладах

АРК рідну мову в різних формах, у тому числі як предмет і факультативно вивчали лише 39 136, або 83,3%. Зазначимо, що 16% учнів кримських шкіл не вивчають рідної мови, бо нема достатньої кількості учнів для організації груп. Проте навіть ці показники, на нашу думку, не відповідають реальному стану речей, оскільки не враховують якісних характеристик, таких як відповідність кваліфікаційного рівня вчителів, невиробленість термінологічного поля для вивчення точних, природничих наук кримськотатарською мовою тощо. Невикористання кримськотатарської мови в діловодстві, на державному рівні, виданні науково-технічної літератури суттєво звужує сферу її вживання [7, с. 348]. Половина кримськотатарської молоді спілкується в сім'ї, школі, з друзями та знайомими двома мовами – кримськотатарською і російською. Досить значна частина кримськотатарської молоді (60%) у повсякденному житті спілкується російською мовою [8, с. 123]. Однак на запитання “Яку мову вважаєте рідною?” 97 % кримськотатарської молоді відповіло – кримськотатарську [8, с. 145]. Це свідчить про високу етнічну самосвідомість на фоні порівняно вузького кола вживання мови в щоденній практиці.

Релігія. У світогляді кримських татар релігійні цінності посідають одне з чільних місць. Показовими щодо цього є також результати проведеного у місцях їхнього компактного проживання в Сімферополі та Старокримському і Бахчисарайському районах опитування, яке засвідчило бажання 77,8% респондентів мати такі школи для своїх дітей, які поєднували світську і релігійну (мусульманську) освіту. Кримськотатарську школу без вивчення основ ісламу хотіли б бачити тільки 4,8% [7, с. 347]. Хоча кримські татари є спільнотою, яка організована скоріше за принципом етнічної належності, ніж релігійної, проте іслам трактують як важливий компонент їхньої ідентичності самі кримські татари, їхні політичні лідери і немусульманське оточення. Меджліс намагається контролювати релігійну ситуацію в кримськотатарському середовищі. Офіційний іслам, який представляє Духовне управління мусульман Криму (ДУМК), є каналом, що використовує Меджліс для блокування негативних ідеологем, що конфліктували б з позицією Меджлісу. Зокрема, він намагається обмежити можливість політичного використання ісламу як альтернативної ідеології [9, с. 95]. Іслам розуміють як частину культури кримських татар. ДУМК має чітку ієрархічну структуру, налічує шість вищих духовних училищ (для дівчат одне), мечеті, де проповідують “традиційний кримськотатарський іслам”. Ісламську символіку поряд з національною використовують для репрезентації себе як кримських татар. Мечеті часто є своєрідними символічними маркерами території.

Національні символи та інші елементи кодифікованої культури. Сьогодні є вироблена національна символіка (герб, прапор, гімн), яку застосовують для офіційної презентації кримськотатарської спільноти. Кримськотатарську національну символіку часто використовують під час публічних зібрань, різних політичних та комемораційних ритуалів.

Серед інших сфер, де виявляється кримськотатарська культура, можемо згадати існування власних ЗМІ (телебачення, радіо та окремих газет), музично-драматичний

театр у Сімферополі та наукову бібліотеку імені Ісмаїла Гаспрінського. Повернення на Батьківщину дало новий поштовх до розвитку народних музичних і танцювальних ансамблів. Широко популярні серед кримськотатарського населення нові музичні гурти.

Політична самоорганізація. Головними розрізняльними характеристиками між етносом та нацією є наявність кодифікованої сучасної культури у поєднанні з політичною самоорганізацією, яка мала б на меті збереження і розвиток національної культури.

Основами політичної самоорганізації кримськотатарської спільноти є санкціоновані збори, акції, мітинги, де часто еліта у вимогах, претензіях апелює до історії і культури. Важливу роль у цьому процесі відіграють також ЗМІ, які складаються з декількох періодичних видань (газети “Яни Дунья”, “Хідаят”, журнал “Йилдиз”), у тому числі релігійного спрямування, радіо “Мейдан”, телеканал “АТР”. Проблемою періодичних видань є орієнтація здебільшого на старше покоління або ж на наймолодших.

Від початку кримськотатарського руху однією з головних його вимог, поряд з поверненням і облаштуванням, стало забезпечення кримським татарам права на самовизначення, яке лідери кримських татар трактували як право на відновлення національної державності кримськотатарського народу на території Кримського півострова. Зокрема, на II Курултай кримськотатарського народу 26-30 червня 1991 р. висунуто перелік головних засад кримськотатарського руху. У Декларації Курултаю зазначено: “Кримська АРСР, відновлена не як національно-територіальне утворення, розглядається як спроба юридичного закріплення результатів депортації... і не визнається Курултаєм у такому вигляді” [10, с. 409]. Курултай утворив Меджліс як вищий повноважний представницький орган кримськотатарського народу, фактично вибудувавши у його середовищі систему, альтернативну державній владі. Була сформульована і стратегічна мета – відновлення політичних і національних прав кримськотатарського народу, трансформація кримської автономії з адміністративно-територіальної в кримськотатарську національно-територіальну [10, с. 409 - 410].

Меджліс є політичною самоорганізованою структурою, яка одним із завдань ставить відродження, збереження і формування нової кримськотатарської нації. Боротьба за права та відстоювання інтересів кримських татар потребує визнання навколишнім оточенням “кримських татар” таких, які могли б на це претендувати і сьогодні – а це потребує політичної самоорганізації і підтримки диференційних елементів культури кримськотатарської спільноти, розвитку сучасної кодифікованої культури для консолідації народу. Однак цю структуру і досі не визнала українська влада. Натомість для зняття соціально-політичного напруження, врахування позицій представників Меджлісу, Курултаю при Президентові України створено Раду представників кримськотатарського народу як консультативно-дорадчий орган. Рада підготувала та внесла на розгляд Уряду, Верховної Ради, Президента України низку документів, пов’язаних з політико-правовими, соціально-економічними та іншими

питаннями щодо повернення, облаштування, адаптації кримськотатарського народу, гарантування і задоволення його прав [11, с. 12].

Крім цих структур, є мережа громадських організацій різного спрямування – Ліга кримськотатарських юристів, Кримськотатарська ініціатива, Бірлік та ін.

Економічна самоорганізація. Важливим для націоформувальних процесів є використання національних міфів та символіки в економічних цілях. Є велика кількість кафе, ресторани національної кримськотатарської кухні, для продажу виготовляють елементи національних костюмів у вигляді сувенірів тощо. Це сприяє відновленню традиційних ремесел.

Розмежованість між слов'янською і кримськотатарською спільнотами можна спостерігати за таким показником, як матеріальна безпека. Економічні проблеми соціальної адаптації громадян, які повернулися й повертаються з місць депортації, належать до найгостріших. Наприклад, за даними дослідження проведеного І. Прибитковою в 2000 р., головними проблемами самі кримські татари називають такі: відсутність роботи – 79, 9 %, бідність – 58,7, відсутність житла – 38,5, безгромадянство – 25,6, участь в паюванні і приватизації землі – 11,1 % [12, с. 65]. Про облаштування репатріантів говорити зашвидко, бо досягнути рівня середньостатистичного мешканця України їм вдасться не скоро. Відповідно, кримські татари декларують спільні економічні інтереси.

Отже, на засадах порівняльного аналізу окремих положень теорій Е. Сміта та К. Симонса-Симонолевича ми визначили головні характеристики і засади розмежування понять “етнос” і “нація” та розробили критерії для аналізу націоформувальних процесів у кримськотатарській спільноті. На підставі вивчення особливостей перебігу цих процесів можемо говорити про націоформувальні процеси в середовищі кримських татар. Ці процеси значно помітніші на рівнях національної самосвідомості (частиною якої є релігійна), формування національних символів і політичної самоорганізації групи. З іншого боку, зафіксовано несприятливі умови для витворення та поширення кодифікованої кримськотатарської культури. Найпроблематичнішими є питання освіти, зокрема вивчення кримськотатарської мови, літератури та історії. Для їхнього вирішення потрібна не просто невизнана офіційною владою політична саморганізація, а й доступ до важелів влади хоча б на регіональному рівні. Тому метою кримськотатарського політичного руху є національно-територіальна автономія.

Такий розвиток подій суперечив би сучасній українській політичній системі, яка передбачає непорушення унітарності. На додаток, згідно з українським проектом націотворення, кримські татари мали б стати частиною української політичної нації і увійти до неї на правах національної меншини (з усіма відповідними правами). Отже, маємо справу з двома майже взаємовиключними національними проектами. Саме тому українська влада не визнає кримськотатарського народу як автохтонного, корінного, як націю. Меджліс так само не визнаний вищими ланками української влади, натомість при Президентові створено дорадчий орган з кримськотатарських

питань. Визнання фактично альтернативної влади означало б визнати претензії кримськотатарського політичного руху, у тім числі на самовизначення. Загалом українська влада дуже обережно ставиться до подій у Криму, іноді їх ігноруючи.

Є й інші проекти націотворення, зокрема пан-ісламський проект і російський. Кримські татари вважають себе одним з європейських корінних мусульманських народів. За часів Кримського ханства в основі кримськотатарської державності був Іслам. Тому міжнародні ісламські організації сприймають Крим (опираючись на мусульманське населення) як можливу територію для створення ісламської держави та нації. У національних проектах, озвучених деякими російськими політиками та представниками російської спільноти в Криму, наголошено на азійському походженні кримських татар, заперечено їхнє право на проживання на Кримському півострові.

Результати аналізу націєформувальних процесів у спільноті кримських татар за ознаками теоретичної схеми розмежування етнос – нація наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Аналіз націєформувальних процесів у спільноті кримських татар за ознаками теоретичної схеми розмежування етнос – нація

Характеристика	Наявність/відсутність
1. Національна самосвідомість	+
2. Історичне походження, Батьківщина	+
3. Історія	- +
4. Диференційні культурні ознаки	+
5. Розвинена сучасна кодифікована культура	- +
6. Політична самоорганізація	+
7. Єдина економічно-правова система	+

Оскільки більшість елементів, які характеризують націю, наявні, то ми схилиємося до думки, що кримські татари – це нація, яка перебуває в процесі формування. А визнання чи заперечення цього статусу скоріше впливає з економічної, культурної політики тої чи іншої держави.

1. Сміт Е. Національна ідентичність. – К.: Основи, 1994. – 223 с.

2. Симонс-Симонолевич К. Поняття нації: спроба теоретичного пояснення // Націоналізм. Антологія. – К.: Смолоскип, 2000. – С. 538-545.

3. Губогло М. Н., Червоная С. М. Крымскотатарское национальное движение. – М.: ИЭА РАН; ЦИМО, 1991. – Т.1. – 330 с.

4. Паин Э. А. Возвращение (о репатриации депортированных народов) 1990 р. // <http://ecsocman.edu.ru/images/pubs/2006/11/02/0000293592/07Pain.pdf> [11 березня 2007 р.]

5. Всеукраїнський перепис населення 2001 // www.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/crimea [11 березня 2007 р.]

6. Куртиев Р. Этногенез и этапы этнической истории крымскотатарского народа // www.qirimtatar.org/modules.php?name=Etnogenez&file=index&func=one [11 березня 2007 р.]
7. Кондратюк Г. М. Школьное образование крымских татар: исторический опыт и современные перспективы // Проблеми інтеграції кримських репатріантів в українське суспільство: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. м. Київ, 13–14 травня 2004 р. – К.: Світогляд, 2004. – 530 с.
8. Яременко О. О., Ганюков О. А., Бабак О. В. та ін. Соціальні орієнтири, запити та інтереси кримськотатарської молоді: Аналітичний звіт за результатами соціологічного дослідження. – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 159 с.
9. Богомолов А. В., Данилов С. И., Семиволос И. Н., Яворская Г. М. Исламская идентичность в Украине. – К.: Стило, 2006. – 200 с.
10. Панчук М., Бекірова Г., Ганкевич В. та ін. Крим в етнополітичному вимірі. – К.: Світогляд, 2005. – 533 с.
11. Курас І. Ф. Інтеграція репатріантів в українське суспільство і завдання української науки // Проблеми інтеграції кримських репатріантів в українське суспільство: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. м. Київ, 13 – 14 травня 2004 р. – К.: Світогляд, 2004. – 530 с.
12. Прибыткова И. М. Правовые и гуманитарные проблемы реинтеграции ранее депортированных в Крыму: Аналит. доклад. – К.: Компания ВАИТЭ, 1999. – 264 с.

CRIMEAN TATARS – ETHNICITY OR NATIONALITY?

E. B. Ziyatdinova

*Ivan Franko National University of Lviv
emine_zb@mail.ru*

Article considers specific of Crimean Tatars nation formation processes. Author conducts a comparative analysis of definitions of “ethnicity” and “nationality”, creates a conceptual framework for studying nation-formation of Crimean Tatars.

Key words: ethnicity, nationality, Crimean Tatars.

Стаття надійшла до редколегії 01.10.2007
Прийнята до друку 10.01.2008